

Іван КОСТЕЦЬКИЙ

кандидат економічних наук, доцент кафедри аграрного бізнесу і обліку,
Тернопільський національний економічний університет

Ярослав КОСТЕЦЬКИЙ

кандидат економічних наук, доцент кафедри статистики,
Тернопільський національний економічний університет

ЕФЕКТИВНІСТЬ АНАЛІЗУ ОСНОВНИХ ВИРОБНИЧИХ ЗАСОБІВ ПІДПРИЄМСТВ АПК

Розглянуто сучасний стан матеріально-технічної бази сільськогосподарських підприємств Тернопільської області. Обґрунтовано основні шляхи та аспекти вдосконалення формування і використання основних засобів виробництва, в ефективного використання у підприємствах аграрного сектора регіону.

Ключові слова

Матеріально-технічні ресурси, основні виробничі засоби, активна частина, машинно-тракторний парк, коефіцієнт оновлення, амортизація, інвестиції.

Основна мета виробничої діяльності сільськогосподарських підприємств в умовах ринкової економіки – отримання прибутку та нарощування власного капіталу. Від того, наскільки структура основних виробничих засобів раціональна та відповідає напрямку спеціалізації, залежить фінансовий стан підприємства, можливість залучення кредитів та розвиток аграрної комерційної діяльності [1-2].

Структурні зрушення в аграрній сфері країни і області вимагають нових підходів до організації сільськогосподарського виробництва з метою підвищення ефективності діяльності його підприємств. В умовах реформування та інтенсифікації особлива роль відводиться якісним характеристикам і кількісному складу основних виробничих засобів, що складають матеріальну базу галузі. Висока забезпеченість підприємств матеріальними ресурсами сприяє підвищенню продуктивності праці, ефективному використанню оборотних засобів, збільшенню обсягів виробництва та зниження собівартості продукції. Науково-технічний прогрес як основа подальшого розвитку сільського господарства, передбачає не тільки удосконалення машин і механізмів, будівель і споруд, організації і технології виробництва, виведення високопродуктивних порід худоби та високоврожайних сортів рослин, системи обробітку землі та ведення тваринництва. Тому проблема аналізу та контролю ефективності використання основних виробничих, яка тісно пов'язана з фінансовими результатами сільгосппідприємств, є надзвичайно актуальною та привертає

увагу багатьох вчених і практиків [4-5].

Дослідження питань ефективності використання основних засобів аграрних підприємств розкриті у роботах багатьох вітчизняних та зарубіжних економістів, зокрема Гайдуцького П. І., Кириленка І. Г., Ковальчука М. І., Купалової Г. І., Лазаришиної І. Д., Лахтіонової Л. А., Мниха Є. В., Савицької Г. В., Шеремета А. Д. та ін.

Однак, проведені дослідження дають підставу стверджувати про відсутність системного підходу до вивчення ефективності використання основних виробничих засобів сільськогосподарських підприємств і питань їх раціональної структури [6-7].

Таким чином, метою статті є узагальнення та розробка методичних підходів до аналізу використання основних виробничих засобів сільськогосподарських підприємств як однієї із складових ефективності використання матеріальних факторів виробництва, виходу його із кризи та створення умов для стійкого та ефективного його функціонування.

За 2000-2008 рр. у сільгосппідприємствах Тернопільської області відбулося значне погіршення матеріально-технічного забезпечення. У 2008 році в області на 1000 га ріллі припадало 12 тракторів, тоді як у 2000 році цей показник становив – 14 одиниць, на 1000 га посівної площі зернових культур (без кукурудзи) сьогодні припадає 4 зернозбиральних комбайнів, в 2000 році їх було 9. Забезпеченість господарств сільськогосподарською технікою і обладнанням складає в цілому по Україні 50-60 %, в Тернопільській області цей показник дещо кращий.

Таблиця 1. Структура основних виробничих засобів сільськогосподарських підприємств Тернопільської області, %

Показники	2000 р.	2006 р.	2007 р.	2008 р.
Будинки, споруди та передавальні пристрої	72,61	44,25	37,12	28,87
Машини та обладнання	15,92	42,86	48,96	56,55
Транспортні засоби	5,54	7,17	8,47	9,48
Робоча і продуктивна худоба	2,07	0,77	0,59	0,34
Інші види основних засобів	3,86	4,95	4,86	4,76

Наявні виробничі засоби зношені на 70-80 % [8].

В області істотно змінилась структура основних виробничих засобів сільськогосподарського призначення: зменшилась частка їх пасивної частини, збільшилась вага активної частини (табл. 1).

Більш детальний аналіз цієї тенденції свідчить про те, що надходження машин та обладнання і транспортних засобів у сумарному виразі збільшується, хоча в абсолютних числах їх кількість зменшується через випереджаючі темпи зростання цін на ці види засобів. Таким чином, у вартісному виразі майно сільськогосподарських підприємств у вигляді активної його частини зростає. Пасивна частина (будинки, споруди та передавальні пристрої) в основному представлені будівлями багаторічної давності, частина яких зруйнована [9-10].

В критичному стані тваринництво області, поголів'я продуктивної худоби з кожним роком зменшується і продовжується чітка тенденція до його зменшення.

За вказаний період машинно-тракторний парк сільськогосподарських підприємств зменшився більш як удвічі (табл. 2).

Оновлення машинно-тракторного парку – досить складний процес, який поєднує економічні інтереси

виробників техніки і сільськогосподарських товаровиробників. Кінцева мета цього процесу полягає у створенні такого набору машин і обладнання, який дозволить досягнути намічених результатів виробництва з мінімальними витратами за рахунок інтенсивного використання земельних угідь.

Стан сервісу машинно-тракторного парку в усіх районах області практично однаковий, тому обласні показники можна вважати характерним прикладом негативної динаміки в забезпеченні технікою машинно-тракторного парку АПК країни. З 2002 року почався процес старіння основних засобів за видами: якщо до цього періоду швидше вибувала активна частина основного капіталу, то в наступні роки темпи вибуття машин і обладнання зменшились (табл. 3).

Проте вибуття активної частини основних засобів в останні три роки в багато разів перевищують надходження.

Як відомо, коефіцієнти оновлення сільськогосподарської техніки при простому відтворенні повинні дорівнювати коефіцієнтам вибуття, а при розширеному – вище останніх. Згідно маркетингових оцінок, для виведення галузі із кризового стану та відповідності технічного потенціалу земельним ресурсам,

Таблиця 2. Наявність основних видів техніки в сільгосппідприємствах Тернопільської області, штук

Вид техніки	2000 р.	2006 р.	2007 р.	2008 р.	2008 р. у % до 2000 р.
Трактори	11233	5594	5032	4491	39,9
Потужність двигунів тракторів, тис. к. с.	1018	540	500	466	45,7
Зернозбиральні комбайни	2791	1476	1282	1129	40,4
Кукурудзозбиральні комбайни	196	38	32	22	11,2
Бурякозбиральні комбайни	702	346	304	257	36,6
Картоплезбиральні комбайни	111	33	24	23	20,7
Наявність установок та агрегатів для доїння корів	991	301	234	176	17,7

Таблиця 3. Оновлення техніки у сільськогосподарських підприємствах Тернопільської області

Показники	2006 р.	2007 р.	2008 р.	2008 р. у % до 2006 р.
Трактори				
на початок року	5449	5087	4563	83,8
надійшло	256	291	304	118,7
вибуло	552	703	703	134,7
на кінець року	5183	4675	4164	162,1
Коефіцієнти:				
вибуття	0,095	0,138	0,154	162,1
оновлення	0,049	0,062	0,073	148,9
Зернозбиральні комбайни				
на початок року	1544	1421	1276	82,6
надійшло	94	89	114	121,2
вибуло	162	228	261	161,1
на кінець року	1476	1282	1129	0,77
Коефіцієнти:				
вибуття	0,104	0,160	0,204	196,1
оновлення	0,063	0,069	0,100	158,7

трудового потенціалу та науково-обґрунтованих норм сільськогосподарського виробництва, темпи приросту коефіцієнтів оновлення повинні складати не менше 4-5 % у рік.

Придбання нової техніки вимагає значних інвестицій, а власними коштами не володіють навіть передові сільгосппідприємства. Амортизація нараховується лише умовно, реально ці кошти також беруть участь в обороті та вилучати їх практично неможливо. Певний інтерес представляють інвестиційні кошти. Ріст кількості холдингів в аграрному секторі і їх активація у зміцненні матеріальної бази своїх постачальників обіцяють добрі перспективи оновлення основних виробничих засобів, що входять у холдинг.

Через низьку платоспроможність сільгоспвиробників в області не набув належного поширення лізинг, перевагами якого є те, що він не вимагає значного вилучення коштів з обороту та надання застави.

Основні проблеми, що стримують технічне переозброєння і оновлення майнового комплексу сільського господарства полягають в обмеженні фінансових ресурсів, які могли б бути спрямовані на оновлення матеріально-технічної бази. Це обумовлено наступними причинами:

- зниження обсягів виробництва продукції і диспаритет цін на сільськогосподарську та промислову продукцію;
- сезонність виробництва, що негативно впливає на суму оборотних коштів для своєчасних розрахунків з партнерами з придбання технічних засобів;
- амортизаційних відрахувань не вистачає на оновлення основних засобів;
- постійне зниження рентабельності виробництва дає можливість залучити в галузь кредитні ресурси інвесторів.

Список літератури

1. Кириленко, І. Г. Трансформація соціально-економічних перетворень у сільському господарстві України: проблеми, перспективи [Текст] / Іван Григорович Кириленко. - К.: ННЦ «Інститут аграрної економіки», 2005. - 452 с.
2. Аграрна реформа в Україні [Текст] / [П.І. Гайдуцький, П.Т. Саблук, Ю.О. Лупенко та ін.] під ред. П. І. Гайдуцького. - К.: ННЦ ІАЕ, 2004. - 424 с.
3. Лазаришина І. Д. Економічний аналіз в Україні: історія, методологія, практика [Текст] / Інна Дмитрівна Лазаришина. - Рівне: НУР, 2005. - 369 с.
4. Шеремет А. Д. Методика фінансового аналізу [Текст] / А. Д. Шеремет, Р. С. Сайфулін. - М.: ИНФРА, 2001. - 181 с.
5. Ковальчук, М. І. Економічний аналіз діяльності підприємств АПК [Текст] / Михайло Іванович Ковальчук. - К.: КНЕУ, 2005. - 390 с.
6. Мних, Є. В. Економічний аналіз [Текст] / Євген Володимирович Мних. - К.: Центр навчальної літератури, 2003. - 412 с.
7. Савицкая, Г. Анализ эффективности деятельности предприятия: Методологические аспекты [Текст] / Глафира Викентьевна Савицкая. - Минск: Новое знание, 2003. - 159 с.
8. Сільське господарство Тернопільської області [Текст]: статистичний збірник, Тернопіль. - 2009. - 233 с.
9. Лахтіонова, Л. А. Фінансовий аналіз сільськогосподарських підприємств [Текст]: навч. посіб. / Людмила Анатоліївна Лахтіонова. - КНЕУ, 2005. - 365 с.
10. Купалова, Г. І. Теорія економічного аналізу [Текст] / Галина Іванівна Купалова. - К.: Знання, 2008. - 639 с.

РЕЗЮМЕ

Костецкий Иван, Костецкий Ярослав

Ефективність аналізу основних виробничих засобів підприємств АПК

Рассмотрено современное положение материально-технической базы сельскохозяйственных предприятий Тернопольской области. Обоснованы основные пути и аспекты усовершенствования формирования и использования основных средств производства, их эффективного использования в предприятиях аграрного сектора региона.

RESUME

Kostets'kyi Ivan, Kostets'kyi Yaroslav

Efficiency of the analysis of the basic industrial means of the enterprises of agriculture

The modern state of material and technical base of agricultural enterprises of the Ternopil area is considered. Basic ways and aspects of perfection of forming and usage of basic capital, their effective usage in the enterprises of agrarian sector of region are grounded.

Стаття надійшла до редакції 01.04.2010 р.